

HÜR FRANSA'DAN IV. CUMHURİYET'E FRANSA'DA "GÜÇLÜ HÜKÜMET" MÜCADELESİ: DE GAULLE'ÜN SİYASİ YENİLGİSİ VE PARLAMENTARİZME GERİ DÖNÜŞ

Çınar ÖZEN*
Atay AKDEVELİOĞLU**

Özet

Makalede, zayıf koalisyon hükümetleri ile anılan IV. Cumhuriyet'in ortaya çıkış dönemindeki siyasi mücadele ele alınmaktadır. Fransız siyasi tarihinde antiparlamentarizm olarak adlandırılan siyasal eğilim, makalenin ele aldığı dönemde General de Gaulle liderliğinde yeniden belirmiş ama başarısız olmuştur. 1940 yılında Fransa işgal edildiğinde, Londra'da de Gaulle liderliğindeki Hür Fransa Hareketi Fransa'nın kurtuluşu için örgütlenmiştir. De Gaulle bir yandan Müttefikler'e eşit ortak olduğunu kabul ettirmek, diğer yandan IV. Cumhuriyet'in kurulmasına liderlik etmek için mücadele vermiştir. De Gaulle'ün siyasi çabasına rağmen, Fransız Parlamentosu'nun değişken dengelerine dayanan, zayıf ve istikrarsız bir yürütmenin esas olduğu parlamentarizm; IV. Cumhuriyet Anayasası ile Fransa'da tekrar hâkim olmuştur. Gaullist Hareketin başarısızlığının temel nedeni, III. Cumhuriyet'in partilerinin ve siyasal liderlerinin Fransız halkı üzerindeki etkisini küçümsemek olmuştur. De Gaulle, partiler üstü liderlik konumunun yeterli olacağını düşünmüş ama yanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: de Gaulle, Hür Fransa, IV. Cumhuriyet, Tripartizm, Antiparlamentarizm

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
Bu makalenin hazırlanmasına, Campus de France bursuyla Güz 2015-2016 döneminde bulunduğum "Institut d'Etudes Politiques de Rennes"de yapılan araştırmalar çok büyük katkı sağlamıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Makalenin Gönderilme tarihi: 23 Mayıs 2017, Kabul edilme tarihi 12 Haziran 2017

Struggle for “Powerful Executive” in France from Free France to Fourth Republic:

The Political Defeat of de Gaulle and Return to the Parliamentarism

Abstract

This article deals with the political struggle during the establishment of the Fourth Republic which is renowned with its weak coalition governments. Anti-parliamentarism, a strong and resistant political tendency in French political history, re-emerged under the leadership of General de Gaulle in that time period. When France was occupied in 1940, Free French Movement under the leadership of him was organized in London for the liberation of France. While he struggled to convince the Allies that he was an equal partner, he was trying to become the leader of the emerging Fourth Republic. Despite the political struggle of de Gaulle, parliamentarism became dominant in France again with the Constitution of the Fourth Republic. The main reason of his failure was his underestimation of the influence of political parties and the political elite of the Third Republic.

Keywords: *de Gaulle, Free France, Fourth Republic, Tripartizm, Anti-Parliamentarism*

Giriş

Uzun süren III. Cumhuriyet dönemi boyunca, Fransız sağ siyasetçilerin bir kısmı, rejimin baskın parlamenter yapısının ülkeyi yönetmede zafiyet doğurduğunu iddia ettiler.¹ Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde, 1940 yılındaki “utaç verici” yenilginin temel nedeninin III. Cumhuriyet hükümetlerinin yapısal sorunları olduğu fikri, Fransız sağ siyasetinde hâkim oldu. Bu anlayışın temsilcilerinden Mareşal Pétain, Vichy Fransası’nı inşa etme fırsatı bulduğunda, aşırı otoriter Neobonapartist bir rejim kurarak, III. Cumhuriyeti ve siyasi zayıflıklarını ortadan kaldırdığını düşündü. Pétain’in

¹ Üçüncü Cumhuriyet’in özellikle 1920’lerin sonlarından itibaren siyasal ortamında önemli bir tartışma parlamentonun siyasal sistem içindeki gücü üzerine gelişmiştir. Antiparlamentarizm Fransız sağında hem Monarşist hem de Neobonapartist Cumhuriyetçi siyasi akımlar içinde gelişmiştir. Antiparlamentarist hareketin içinde Monarşist kanatta Action Française ve Charles Maurras; Neobonapartist Cumhuriyetçi kanatta ise Croix de Feu Albay Larocque önemli siyasi liderlerdi. Özellikle Pierre Tattinger Fransız sağında bu akımın Parlamento içindeki önemli bir temsilcisi olmuştur. Mathias Bernard, “L’antiparlementarisme de Droite dans la France des Années 1930”, **Parlement[s], Revue d’Histoire Politique**, Cilt 3, No. HS9, 2013, s. 99-111.

rakibi olarak zamanla öne çıkan General de Gaulle de bu konuda aynı anlayışa sahipti. O da III. Cumhuriyet’in tasfiye edilmesi için II. Dünya Savaşı’nın bir fırsat olduğunu düşünüyordu. Onun hayalindeki rejim de, daha az otoriter olmak kaydıyla, Vichy Fransı’na benzerdi. Buna rağmen, Nazi Almanyası’na karşı tutum ve savaşın yürütülmesi konularında Pétain ile de Gaulle tümüyle zıt fikirlere sahip olduklarından; bu iki lider karşıt kamplarda yer aldılar.

1944 yılına gelindiğinde kazanan de Gaulle oldu. Sadece Pétain’e karşı bir zafer değildi bu. Aynı zamanda de Gaulle neredeyse rakipsiz biçimde, Fransa’nın kurtarıcısı savaş kahramanı olarak siyaset üstü bir güce kavuşmuş görünüyordu. Gerek kendi popülaritesinin verdiği güvenle, gerekse Direniş kadrolarının kendisine kişisel sadakat göstermesine dayanarak de Gaulle, 1944 yılından itibaren iki yıla yakın bir süre boyunca yeni Fransa’nın, diğer bir deyişle, IV. Cumhuriyet’in inşasına uğraştı.

Bu çabanın sonunda, 1946 yılında ortaya çıkan tablo de Gaulle için tam bir hayal kırıklığıydı: Hem IV. Cumhuriyet gene baskın parlamenter yapıya sahip oldu, hem de de Gaulle’ün “doğal liderliği” Fransız kamuoyu tarafından bir anı olarak geride bırakıldı. De Gaulle bir süre daha idealindeki Fransa’yı kurmak için mücadele etti ama yenilgiyi kabullenmek ve bir kenara çekilmek zorunda kaldı. Muhtemelen kendisinin de beklemediği bir zamanda bu etkisiz kalma durumundan sıyrılacak ve istediği Fransa’yı, V. Cumhuriyeti kuracaktır ama bu makalenin ele aldığı dönemde bu ihtimal ufukta hiç görünmemekteydi.

Bu makalede de Gaulle’ün II. Dünya Savaşı döneminde tek lider haline gelmesi ve ardından, IV. Cumhuriyet’i istediği biçimde kurmaya çalışması ve bu konudaki başarısızlığı anlatılmaktadır. Makalenin temel varsayımı, de Gaulle’ün başarısızlığının esas nedeninin ne olduğuna dairdir: De Gaulle, ulaşılamaz bir hedef seçmemiştir. Kendisini başarısızlığa götüren asıl neden, Fransız siyasetinde partilerin gücünü küçümsemesi ve partiler üstünde kalarak sözkonusu büyük dönüşümü yapabileceğini düşünmesidir.

IV. Cumhuriyet’in kuruluşu Fransız siyasetinin çok önemli bir aşamasıdır ve varsayımımızda belirttiğimiz gibi, de Gaulle’ün yönetsel başarısızlığının sonucudur. Sonuçta, III. Cumhuriyet’in siyasi güçleri, aktörleri ve kadroları galip gelmiştir. Fransa’nın Almanya’ya karşı savaşı kaybettiği andan itibaren Hür Fransa için mücadeleye girişen de Gaulle, Hür Fransa mücadelesini tüm zorluklara rağmen kazanmasını bilmiş, ancak devamında yeni rejimi istediği yönde şekillendirme gücüne ulaşamamıştır. De Gaulle’ün istifası bir bakıma III. Cumhuriyet güçlerine karşı siyasi bir mağlubiyettir. Bu mağlubiyetin nedenleri ve sonuçları Fransız siyasi tarihinin önemli meselelerindedir.

Bu kritik dönemi anlamak aynı zamanda V. Cumhuriyet'e ilişkin de çok önemli ipuçları verecektir. Dolayısıyla, IV. Cumhuriyet'in başarısızlığının da arkasındaki siyasi dinamikler de bu kısa ama kritik dönemden kaynaklanmaktadır. De Gaulle'ün başarısızlığı, siyasi mücadeleyi bırakması anlamına gelmeyecektir. De Gaulle, siyasi mücadelesinin devamında Hür Fransa hareketinin kadrolarını ve burada güçlenen liderliğini esas alacak ve IV. Cumhuriyet kurulurken başaramadıklarından da önemli dersler çıkaracaktır.

Hür Fransa'nın Kuruluşu

Fransa'nın İşgali ve III. Cumhuriyet'in Sonu

10 Mayıs 1940 günü başlayan Alman saldırısının henüz ilk haftası biterken, Fransa'nın Almanya'ya karşı savaşı kazanma imkânının çok azaldığı anlaşılmıştı. Başbakan Reynaud büyük bir moral bozukluğu ve panik içinde Londra'yı, Başbakan Churchill'i aradı ve Fransa'nın siyasi geleceği konusunda daha büyük bir destek sağlamaya çalıştı. Bunun üzerine Churchill, Reynaud ile görüşmeler yapmak üzere Paris'e geldi ama somut bir destek sözü veremedi. Oysa Almanların Paris'e ulaşması çok sürmeyecek gibi görünüyordu. Fransız ordusu büyük oranda dağılmıştı. Churchill Mayıs ayı sonunda Paris'e bir ziyaret daha gerçekleştirdi ama durum artık iyice umutsuz bir hal almıştı. İngiltere'nin Fransa'yı kurtarmaya gücünün yetmeyeceği anlaşıldı. Haziran ayına gelindiğinde ise Alman orduları büyük bir hızla Paris'e yönelmişti.²

Bu zor günlerde de Gaulle, teslim olmayı kabul etmek yerine savaşa devam etmeyi savunan az sayıdaki askeri yetkiliden biriydi. De Gaulle'ün iki somut önerisi vardı. Birinci önerisi, işgal altına girecek Fransa'da Alman birliklerine karşı silahlı direniş örgütlenmesiydi. İkinci ve daha acil olanı ise, Kuzey Afrika başta olmak üzere tüm koloni topraklarında savaşa devam edilmesiydi. Bu önerinin aciliyeti, anakaradaki Fransız birliklerinin Kuzey Afrika'ya çekilmesi için gerekli kapsamlı askeri harekâtın uygulanması için yeterli zamanı, Alman ordularının vermemesi olasılığından kaynaklanıyordu. Alman ordularının baskısı altında, mümkün olan en fazla birliğin Akdeniz'i aşması gerekiyordu.³

De Gaulle'ün önerilerinin karşısındaki en önemli askeri/siyasi şahsiyet, kabinede giderek güçlü bir konum kazanan Mareşal Pétain'di.⁴ Pétain,

² Alistair Horne, **To Lose a Battle: France 1940**, London, Pan Macmillan, 2012, s. 486.

³ Brooke C. Stoddard, **World in the Balance: The Perilous Months of June-October 1940**, Washington D.C., Potomac Books, 2011, s. 33-38.

⁴ Mareşal Pétain'in kabinedeki bir başka önemli destekçisi General Weygand'dır. De Gaulle bu iki yaşlı, ordu içinde ağırlıklı ve muhafazakâr görüşlü askere karşı Fransız ordusu içinde

Birinci Dünya Savaşı'nın efsanevi komutanlarından biriydi. Onun isminin ağırlığı karşısında, henüz kamuoyunun yeni tanımaya başladığı General de Gaulle siyaseten zayıf kalıyordu.

Pétain, ülkenin içine düştüğü bu kritik dönemde bir tür kurtarıcı olarak görülmeye başlanmıştı. Bu sayede Pétain, Almanlara karşı düşülen ağır durumun sorumlusu olarak gördüğü III. Cumhuriyet siyasi kadrolarını tasfiye etme imkânını da elde etmek üzereydi. Bunun da etkisiyle, de Gaulle'ün önerilerinin hükümet düzeyinde kabul edilmemesi yönünde ağırlığını koyan Pétain, savaşın Fransa için sona erdiğinin kabul edilmesinin en doğru politika olacağını savunuyordu.

Pétain'in bir süre sonra hükümetin kontrolünü eline geçirmesi, de Gaulle'ü büyük oranda İngiltere'nin savaş stratejisine yakınlaştırdı. Aslında de Gaulle'ün direniş planı, milli unsurları önceleyen daha bağımsız bir plandı ama anakaradaki Fransız birlikleri Kuzey Afrika'ya geçirilmediğinden, sözkonusu milli stratejiyi uygulayacak en önemli araçtan yoksun kalmıştı. Bu durumda, De Gaulle'ün İngiltere'ye geçmekten başka şansı kalmamıştı. Üstelik İngiltere'de yeni bir mücadele kadrosu ve askeri birlikleri oluşturmak için de Gaulle'ün III. Cumhuriyet kadrolarıyla da işbirliği yapması gerekecekti. Cumhuriyetçi bir siyasi çizgiyi savunmakla birlikte de Gaulle de Pétain gibi, III. Cumhuriyetin çok sayıda partinin siyasi varlığına dayanan kırılmalı ve geçici koalisyon hükümetlerinin Fransa'yı zayıf düşürdüğünü düşünmekteydi. Cumhuriyetçilik çizgisinden ayrılmadan kuvvetli bir siyasi merkeze yönelmesi gerektiğini savunmaktaydı. Bu dönüşümü, III. Cumhuriyet'in unsurlarıyla birlikte yapmak pek mümkün görünmüyordu. Bu nedenle, Londra'ya geçmek de Gaulle için son ama zorunlu tercih olmuştur.

De Gaulle'ün Londra'ya Geçışı ve Hür Fransa Hareketi

De Gaulle, Pétain'in etkisine giren Fransa'nın Almanya ile işbirliğine yöneldiğini ve bir ateşkes peşinde olduğunu anladığında, bu yönetimle tüm ilişkisini kesmiş ve kendi başına bir direniş örgütlenme çabasına girmiştir. Reynaud Hükümeti'nin 16 Haziran 1940'da istifası, de Gaulle'ün harekete

çok genç, tecrübesiz, zayıf ve maceracı bir konumda kalmıştır. De Gaulle'ün bu süreçte en büyük destekçisi Başbakan Paul Reynaud'dur ve onun istifası sonrasında ise de Gaulle giderek İngiltere'ye ve Churchill'e dayanmak durumunda kalmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. George Henry Bennett, **The RAF's French Foreign Legion: De Gaulle, the British and the Re-emergence of French Airpower 1940-45**, London, A&C Black, 2011, s. 6-8

geçmesi için bir başlangıç oluşturmuştur.⁵ Bu istifa sonrası, de Gaulle Fransa'dan Londra'ya geçmiş ve buradan bir siyasi çağrıda bulunmuştur. 18 Haziran'da, Londra'dan yaptığı bir radyo konuşması ile siyasi kararını ve kararlılığını açıklamıştır. Başbakan Reynaud'nun istifasıyla, yerine geçen Pétain Hükümetiyle tüm bağlar kopmuştur. Londra'ya geçer geçmez yapılan bu siyasi çağrı, "18 Haziran Çağrısı" (*Appel du 18 Juin*) olarak tarihe geçmiştir. Bu konuşma, esas olarak Mareşal Pétain'i ve çevresindeki askeri yetkilileri hedef almıştır. 49 yaşında genç bir general olan de Gaulle söz konusu tecrübeli askeri kadroyu hem savaş sırasında askeri başarısızlığın sorumlusu olarak, hem de Hitler Almanyası'yla anlaşma yolunu tercih ederek Fransa'ya ihanet etmekle itham etmiştir. De Gaulle, Londra'da başlattığı siyasi hareketini duyurmakta ve Fransızlara kendisiyle birlikte savaşa devam etme çağrısı yapmaktadır. 18 Haziran Çağrısı Fransa'nın anakara ve deniz aşırı bölgelerindeki tüm resmi görevlilere, Pétain rejiminin otoritesini reddetme ve kendisinin mücadelesinde onunla birlikte yer alma çağrısıdır.⁶

Londra'ya geçen de Gaulle'ün çağrısı, bu başlangıç döneminde görünüm itibarıyla tanımlanmış bir siyasi bir proje olmaktan çok, öncelikle Fransa'nın kurtarılmasına yönelmiş vatanseverlik temelinde birleşmeyi esas alan bir direniş ve savaşa devam önerisidir. Bu çağrıdan hareketle ne tür bir

⁵ Almanyalı'nın Fransa saldırısı başladıktan itibaren Churchill, savaş Fransa'nın aleyhine süratle gelişirken, bir ay gibi kısa bir süre zarfında, Reynaud Hükümeti'yle beş ayrı gizli görüşme yapmıştır. Bunlardan 11 ve 13 Haziran tarihlerinde gerçekleşen dördüncü ve beşinci görüşmeler, savaş stratejisi konusunda Fransız Hükümeti'nin kararı açısından çok önemlidir. Churchill, Fransız Hükümeti'ni savaşa devam etmesi konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Fransız donanması, hava kuvvetleri ve kalan diğer askeri gücünün süratle Kuzey Afrika'ya çekilmesi, ayrıca Fransa'da dağlık bölgelerde direnişe devam edilmesi Churchill'in önerilerinin esasını oluşturmuştur. ABD'nin savaşa katılmaya ikna edilmesine kadar Fransa ve İngiltere Almanyalı'ya karşı müttefik olarak devam etmelidir. Başbakan Reynaud ve General de Gaulle Churchill'in stratejisinden yana tavır almıştır. Ancak Fransız kabinesi büyük oranda İngiliz görüşüne şüpheyle yaklaşmıştır. En son 14 Haziran'dan itibaren, Reynaud Hükümeti, İngiltere ile birleşme kararı almak üzere gizli bir diplomasi de yürütmüştür. General de Gaulle bu görüşmelerin içinde aktif biçimde yer almıştır. Söz konusu birleşme projesi tek bir vatandaşlık, parlamento ve savaş kabinesi kurulması esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede Churchill ve de Gaulle doğrudan görüşmelerde de bulunmuştur. General Pétain ve Weygand bu öneriye karşı çıkmış ve bakanların çoğunluğu da onları takip etmiştir. Bu durumda 16 Haziran'da Reynaud'nun istifası ve General Pétain'in hükümetin başına geçmesiyle Fransa savaş stratejisini değiştirmiş ve Almanyalı ile anlaşma yoluna girmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Avi Shlaim, "Prelude to Downfall: the British Offer of Union to France, June 1940" *Journal of Contemporary History*, Cilt 9, No. 3, 1974, s. 47-50, 58-60; Brooke C. Stoddard, *op. cit.*, s. 21-38.

⁶ Jean-François Muracciole, *Histoire de la France Libre*, Paris, Presses Universitaires de France (PUF), 1996, s. 5-6.

siyasi hareketin söz konusu olduğunu anlamak pek mümkün değildir. De Gaulle, bilinçli biçimde kendi siyasi düşüncelerini öne çıkarmadan kendi liderliği altında toplamaya çalıştığı direniş hareketini hem Fransız sağ, hem de Fransız solunu kapsayacak genişlikte inşa etmeye çalışmıştır.⁷ De Gaulle’ün altını çizdiği siyasi anlayış Fransa’nın kurtuluşu için “toplanma ve toparlanma”dır (*rassemblement*). Bu anlayış bir yönüyle III. Cumhuriyet’in siyasi dağınlıklığını da ötekileştirmektedir. Fransa’nın Alman işgalinden kurtarılması ve aynı zamanda Nazi işbirlikçisi olarak tanımlanan Vichy rejiminin sona erdirilmesi bu hareketin ortaya çıkış nedeni olarak belirtilmiştir.

De Gaulle’ün kurtuluş sonrası Fransa’nın siyasal düzenine ilişkin tutum alma konusundaki bilinçli ve ısrarlı çekingenliği, de Gaulle ve siyasi girişimi konusunda III. Cumhuriyet siyasetçileri nezdinde derin tereddütlerin doğmasına neden olmuştur. De Gaulle’ün milliyetçilik ve milli irade vurgusu, bu kesimler tarafından çoğulcu bir demokrasinin tesisi için yeterli garanti olarak görülmemiştir. Fransız sağının Neobonapartist kanadının temsil ettiği özelliklere yakın olarak değerlendirilen Gaullist çıkış, bu konuda başka güvenceler sağlamak durumunda kalmıştır. Bu konuda sembolik önemi olan konu Fransız Devrimi’nin değerleri ve dolayısıyla “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” anlayışıyla ilgili ortaya çıkmıştır. Kısa bir tereddüt sonrasında de Gaulle, Cumhuriyet’in ve Cumhuriyet değerlerinin önemli ve ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü Fransız Devrimi’ni ve Devrim’in değerlerini benimsediğini ortaya koymuştur.⁸ Buna karşılık de Gaulle ve siyasi hareketi, belki de dönemin doğası gereği net bir siyasi proje etrafında birleşen bir siyasi parti niteliği kazanmayacaktır. Bu özellik Fransa’nın kurtarılması sonrasında da Gaullist hareketin en önemli

⁷ Berstein bu başlangıcı “apolitik bir milliyetçilik” olarak tanımlamaktadır. De Gaulle kurtuluş sonrası özgür Fransızların siyasi iradesinin, savaş sonrası Fransası’nı belirleyeceğini; kendi hareketlerinin amacının da Fransa’yı kurtarmak ve siyasi iradeyi Fransızlara teslim etmek olduğunu belirtmektedir. III. Cumhuriyet’i çağrıştıran, dolayısıyla Fransa’da tepki çeken bir tavır olacağı gerekçesiyle özenle “demokrasi”yi savunduklarını açıkça ifade etmekten kaçınmaktadır. Bu çekingenlik, hem Müttefikler ve hem de Fransız sol liberalleri nezdine endişelere yol açmıştır. Bkz. Serge Berstein, **Histoire du Gaullisme**, Paris, Perrain, 2001, s. 41-45.

⁸ De Gaulle Temmuz 1940’da Albay Larminat’nın önerisini kabul etmiş ve Fransız Devrimi’nden beri gelen Cumhuriyet’in “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” dövizini “Onur ve Vatan” dövizine ile değiştirmiştir. Kısa süre devam eden bu değişiklik, de Gaulle’ün cumhuriyetçiliğiyle ilgili tereddütleri desteklemiştir. De Gaulle kısa süre sonra tekrar “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” dövizine geri dönmüştür. Bu arada general olan Larminat’nın itirazlarına da “150 yıldır Cumhuriyet’in tüm eserlerinde yazılı olan bu döviz sadece kişisel çekincelerimizle ortadan kaldırmamız düşünülmez” diye yanıtlamıştır. Berstein, **op. cit.**, s. 43.

zorluğunu oluşturacaktır. Direniş yıllarındaki Gaullizmden, kurtuluş sonrası bir siyasi parti olarak Gaullist harekete geçişin zorluklarının kökeni burada yatmaktadır.

De Gaulle'ün çıkışı sadece III. Cumhuriyet siyasetçilerinde değil, Fransa'da ve Fransızlarda da zayıf bir karşılık bulmuştur. Öncelikle, ilk başta Fransa'da yeterince duyulmamıştır. Devamında ise Vichy yönetiminin meşruiyet zemininin erozyona uğraması zaman almıştır.⁹ Fransız devleti ve ordusu, Pétain ve Vichy yönetimine büyük oranda sadık kalmıştır. Pétain rejimiyle tüm bağlarını en baştan kopartan Gaullist hareketin, diğer muhalif grupları kendi siyasi çatısı altında birleştirmesi; içerde ve dışarda Fransız direnişinin meşru temsilcisi durumuna gelmesi kolay olmamıştır.

De Gaulle'ün Almanya ile savaşa devam etme kararlılığını destekleyen ve başlattığı harekete katılan ilk grup epey küçük kalmıştır. Sadece üç üst seviyede General; Catroux (Hindistan), Gentilhomme (Cibuti) ve Larminat (Suriye), görevlerinden istifa edip Londra'ya gelmiştir.¹⁰ Reynaud kabinesinden Hür Fransa hareketine hemen hemen hiç kimse katılmamıştır. Sadece daha alt görevlerde bulunmuş Gaston Palewski ve Maurice Dejean, de Gaulle'e katılmıştır. Paris Hukuk Fakültesi'nden René Cassin, gazeteci Maurice Schumann, Vali Jean Moulin ve Büyükelçi René Massigli de Gaullist hareketin içinde başından itibaren yer almışlardır.¹¹ De Gaulle'ün çağrısı üzerine Londra'ya gelip de Gaulle'le birlikte hareket etmeye başlayan bu görece küçük gönüllü grup "Hür Fransa" (*La France Libre*) adını almıştır. De Gaulle'ün beklentisinin aksine, deniz aşırı ülkelerdeki askeri yetkililer çok büyük oranda Vichy Hükümeti'ne bağlı kalmışlardır. De Gaulle ve Hür Fransa hareketinin varlığı Fransa'da kendini hissettirememiştir.

De Gaulle'ün oluşturmaya çalıştığı siyasi hareketin başlangıçtaki söz konusu zayıflığı onu askeri ve siyasi açıdan İngiltere'ye bağımlı konuma düşürmüştür. Bir başka deyişle, İngiltere ve daha sonra ABD'yle birlikte hareket etmek de Gaulle'ün bir seçimi olmaktan daha çok şartların getirdiği bir zorunluluk olmuştur. De Gaulle İngiltere'nin stratejisiyle uyumlu kalmaya gayret gösterirken, diğer yandan özenle İngiltere'nin emrinde

⁹ Hür Fransa hareketinin siyasi ve hukuki meşruiyeti üzerine, de Gaulle'ün yakın çalışma arkadaşı ve hukuk profesörü René Cassin çalışmıştır. Cassin ve de Gaulle daha başından itibaren bu konuda Hür Fransa'nın karşılaşıacağı zorlukların farkındadırlar. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. G.E., Maguire, **Anglo-American Policy towards the Free French**, London, Palgrave Macmillan UK, 1995, s. 4-5.

¹⁰ Robert Paxton, **La France de Vichy, 1940-44**, çev. Claude Bertrand, Paris, Edition du Seuil, 1973, s. 51.

¹¹ Julian Jackson, **De Gaulle**, London, Haus Publishing, 2003, s. 15-16.

olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda de Gaulle, çok zor olmasına karşın, İngiltere ve daha sonra ABD karşısında görece bir özerklik elde etmeye ve mümkün olduğunca kendi belirlediği önceliklere göre politikaları belirlemeye çalışmıştır. 7 Ağustos 1940'da de Gaulle'ün Churchill'le yaptığı anlaşma uyarınca, Hür Fransa kuvvetleri İngiltere'nin savaşa ilişkin genel direktiflerini takip etmeyi kabul edecek; ancak buna karşılık kendi komuta yapısı altında bağımsız bir askeri kuvvet olarak varlığını sürdürecektir. Ayrıca, Hür Fransa'nın kuvvetleri asla Vichy Fransası'na karşı kullanılmayacaktır. De Gaulle Hür Fransa kuvvetlerinin İngiliz komutasında bir yabancı lejyon birliği gibi görünmesini önlemek için büyük çaba harcamış ve İngiltere'den aldığı kredileri daha sonra İngiltere'ye ödeme taahhüdünde de bulunmuştur.¹²

İngilizler tarafından de Gaulle “kontrolü zor ve ne yapacağı belirsiz bir lider” olarak değerlendirilmesine rağmen Başbakan Churchill, de Gaulle'ü, Pétain üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmak istemiştir.¹³ İngiltere, de Gaulle'ün Hür Fransa hareketini, Fransa'nın bazı deniz aşırı bölgelerinde kontrolü sağlamış *de facto* bir yönetim olarak görmüş ve Fransa'nın Hükümeti olarak tanıma yoluna hemen gitmemiştir. İngiltere ve ABD öncelikle Vichy Hükümeti'yle ilişkilerini koruma ve Pétain ya da çevresindeki üst düzey generalleri Almanlar ile olan anlaşmadan vazgeçirmeye gayret sarf etmeyi tercih etmiştir. Bu nedenle, de Gaulle'ün Londra'daki konumunu güçlendirmesi, hem Fransızlar hem de Müttefikler nezdinde kolay olmamıştır.

De Gaulle'ün “Belirleyici” Siyasi Konum Kazanması: Ulusal Kurtuluş Komitesi

De Gaulle, Jean Moulin vasıtasıyla 1942 yılı başından itibaren Fransa'da gelişen ve çeşitli gruplardan oluşan yeraltı direniş örgütünü kendi siyasi hareketine bağlamaya çalışmıştır. Moulin, bu konuda büyük bir başarı göstermiştir. Mevcut dağınık grupları birleştirmiş ve Hür Fransa hareketinin komutası altında toplanmalarını sağlamıştır. 1943 yılına gelindiğinde, de Gaulle Fransa'daki direniş gruplarının önemli kısmını kendi komutası altında birleştirmeyi Moulin'in girişimleriyle başarmıştır. Gaullist çatı

¹² Maurice Agulhon et al., **La France de 1940 à Nos Jours**, Paris, Nathan Universite, 1988, s. 39.

¹³ Aralık 1941'de ABD'nin savaşa girmesi sonrasında Churchill'in de Gaulle'e ilişkin tereddütlerini Başkan Roosevelt de paylaşmaya başlamıştır. Roosevelt Nisan 1942'e kadar Vichy'de Büyükelçiliğini tutmuş ve doğrudan ilişkileri devam ettirmiştir. Bkz. John Charmley, “Harold Macmillan and the Making of the French Committee of Liberation”, **The International History Review**, Cilt 4, No. 4, 1982, s. 554-555.

altında birleşen direnişçilerin oluşturduğu “Birleşik Direniş Hareketi” (*Mouvement Unis de la Résistance-MUR*) Mayıs 1943’te daha da genişleyerek Ulusal Direniş Konseyi (*Conseil National de la Résistance-CNR*) adını almıştır. Ulusal Direniş Konseyi tüm direniş gruplarını kapsayan etkili bir siyasi/askeri örgüt haline gelmiştir.¹⁴ Fransa’daki bu örgütlenme, de Gaulle’ün Fransa’daki siyasi gücünü, dolayısıyla Müttefikler nezdindeki ağırlığını artırmıştır.¹⁵ Ulusal Direniş Konseyi, kurtuluş sonrasında Gaullizmin nüvesini ve kadrolarını da oluşturacaktır. Direnişçilerin gerektiğinde yeraltı örgütlenmesine kayma eğilimleri çok daha sonra Fransa’da gelişen Gaullist devlet kadrolarının da bir başka niteliğini oluşturacaktır.

Pétain ve çevresiyle yürütülen görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması ve Kasım 1942’de müttefiklerin Kuzey Afrika’ya çıkarma yapmaları, Churchill’i Vichy Hükümeti’ne alternatif bir siyasi organ yaratılması düşüncesine yaklaştırmıştır. Müttefikler Kuzey Afrika’ya çıkarma yapılacağı bilgisini operasyon başlamadan sadece üç saat önce de Gaulle’e iletilmişlerdir.¹⁶ Vichy Hükümeti Fas ve Tunus’taki birliklerine, çıkarma yapan Müttefik kuvvetlere karşı koyma emrini vermiş ve Vichy Hükümeti’ne bağlı birliklerle çatışmalar başlamıştır. Öte yandan, de Gaulle hâlâ Müttefiklerin savaş sonrası planları için güvenilir bir ortak olarak görülmemektedir.¹⁷ Churchill bu bağlamda, de Gaulle’ü daha geniş ve organize, bir bakıma İngiltere’nin daha etkili olabileceği yeni bir siyasi komite kurmaya, yoğun görüşmeler sonrasında ikna etmiştir. Churchill, söz konusu komite ile de Gaulle’ün hareket alanını daraltabileceğini planlamıştır.¹⁸

Churchill’in ve Roosevelt’in, de Gaulle’ü dengelemek için bu komitede öne çıkardıkları bir diğer Fransız generali Henri Honoré Giraud’dur. Giraud, de Gaulle’den daha rütbeli ve kıdemli bir generaldir. Almanya’da esir kampından kaçtıktan sonra Vichy Hükümeti’yle hiçbir bağ tesis etmemiştir.

¹⁴ Ulusal Direniş Konseyi on altı gruptan oluşmuştur. Bunlardan sekizi direniş gruplarıdır; ayrıca Sosyalistler, Komünistler, Radikaller, Merkez Sağ ve Katolik Sağ partilerden oluşan sekiz temsilciden oluşmuştur. CNR temsil gücü çok yüksek bir örgüt halinde oluşmuştur. Julian Jackson, **France: The Dark Years, 1940-1944**, Oxford, 2003, s. 495.

¹⁵ Muracciole, **op. cit.**, s. 34-36.

¹⁶ Jackson, **France: The Dark Years...**, s. 486.

¹⁷ Thomas’a göre Washington bir yandan Vichy Fransası’na anlayışla ve diplomasiyle yaklaşırken, öte yandan Roosevelt’in de Gaulle ve onun Ulusal Komitesi’ne karşı büyük bir hoşnutsuzluğu söz konusudur. Martin Thomas, “The Discarded Leader: General Henri Giraud and the Foundation of the French Committee of National Liberation”, **French History**, Cilt 10, No. 1, 1996, s. 89.

¹⁸ Jackson, **de Gaulle**, s. 19.

Özellikle ABD Yönetimi ve Roosevelt savaş sonrası Fransı için Giraud üzerinde önemle durmaktadır.¹⁹ Churchill, Kuzey Afrika’da kurulacak bir siyasi komite vasıtasıyla de Gaulle’ü ve Giraud’yu bir araya getirme çabasındadır. De Gaulle’ün kurulmakta olan yeni siyasi yapıya dâhil edilmesi konusunda Churchill’den daha isteksiz olan Roosevelt de sonunda bu fikri kabul etmiştir. Kuzey Afrika’da yürütülen yoğun görüşmeler, Vichy Hükümeti’ne alternatif olarak planlanan “Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi”nin (*Comité Français de la Libération Nationale*) 3 Haziran 1943’te kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Giraud ve de Gaulle, söz konusu Komite’nin eşbaşkanı olmuşlardır.²⁰ Önce yedi, daha sonra Gaullist yeni üyelerin katılımıyla on dört üyeden oluşan Komite, Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafında Fransız egemenliğinin temsilcisi olarak hemen kabul edilmiş ve Fransa’daki direniş kuvvetleriyle deniz aşırı bölgelerdeki askeri kuvvetlerin komutasını üstlenmiştir.²¹

Roosevelt Yönetimi ise, de Gaulle konusundaki çekinceleri nedeniyle Komite’yi Fransa’nın temsilcisi olarak hemen tanımamıştır. Komite, Churchill’in planladığının aksine de Gaulle’ün gücünü azaltmamış, daha da artırmıştır. Bir başka deyişle, de Gaulle Ulusal Kurtuluş Komitesi’nde kendi siyasi gücünü süratle artırmayı başarmıştır.²² 3 Ekim 1943’te de Gaulle, tek başına Komite başkanı olarak seçilmiş ve en başından itibaren aradığı siyasi ağırlığı Komite üzerinden kazanmaya başlamıştır.²³ Bu siyasi konum de Gaulle için yeni Fransa’nın şekillenmesinde lider konum elde etmeyi ve belirleyici olmayı da sağlayacak bir imkân sunmuştur.

Hür Fransa’nın Geçiş Dönemi

Geçici Hükümet’in Kurulması ve İşgalin Sona Ermesi

De Gaulle’ün liderliği ele geçirmesi, de Gaulle’ü güvenilmez gören ABD Yönetiminin çıkarma sonrası Fransa’da demokratik bir yönetim kurulması yerine, uzun bir geçiş dönemi ve müttefik askeri yönetimi kurma eğilimini güçlendirmiştir. Fransa’nın Almanya ile aynı statü altına konulması anlamına gelecek bu plan, Fransa’nın savaş sonrası tüm siyasi, askeri ve ekonomik düzenlemelerin dışında tutulması sonucunu da

¹⁹ Roosevelt Yönetimiyle yakın ilişki içinde olan Jean Monnet, ABD tarafından General Giraud’ya danışmanlık yapmak üzere Kuzey Afrika’ya gönderilmiştir. Charmley, **op. cit.**, s. 561.

²⁰ Giraud ve de Gaulle arasında yürütülen görüşmelerin ayrıntıları için bkz. Charmley, **op. cit.**, s. 564-566.

²¹ Agulhon, **op. cit.**, s. 51.

²² Bu sürece ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas, **op. cit.**, s. 107.

²³ Agulhon, **op. cit.**, s. 51.

doğuracaktır. Oysa General de Gaulle bu tür bir gelişmeyi önlemek için daha en başından itibaren siyasi organlar vasıtasıyla müttefiklerin yanında eşit şekilde yer almaya çalışmıştır. Müttefiklerin Vichy Fransası'yla Hitler Almanyası'nı aynı şekilde değerlendirip Fransa'yı savaşı kaybeden taraf konumuna koyma eğilimi Fransa için çok olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. De Gaulle, bu çok olumsuz durumu engellemek için bir bakıma Reynaud Hükümeti'nin devamı niteliğinde bir sürgün hükümeti kurmaya çalışmıştır. Müttefiklerin çıkarma sonrasında askeri yönetim tesis etmesi bu açıdan de Gaulle'ün siyasi hareketini siyasi muhatap olarak kabul etmeyip, Vichy Hükümeti'nin III. Cumhuriyetin devamı olduğunu kabul etmesi anlamına da gelecektir. Bu durumda de Gaulle'ün tüm girişimleri boşa gidecek ve Fransa savaş sonrası yeni Avrupa düzeni kurulurken Almanya ile birlikte kaybeden konumunda etkisizleştirilecektir. ABD'nin Vichy Rejimini tanımış olması ve diplomatik ilişkilerini devam ettirmesi bu tehlikeyi daha da büyütüştür.

De Gaulle, bu siyasi ortamda önce 17 Eylül 1943'te bir Danışma Meclisi (*Assemblée Consultative Provisoire d'Alger - ACA*) ve devamında bir Geçici Hükümet kurma kararı almıştır. Danışma Meclisi ve Geçici Hükümet ilanı ABD'nin savaş sonrası Fransa'ya ilişkin planlarını engellemeye ilişkin stratejik bir adımdır. Danışma Meclisi, III. Cumhuriyet'in politikacıları arasından ve direniş temsilcilerinden karma bir kadro tarafından Cezayir'de oluşturulmuştur. Hemen sonrasında Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi, Danışma Meclisi'ne dayanan bir Fransız Cumhuriyeti Geçici Hükümeti'nin kurulduğunu 3 Haziran 1944'te ilan etmiştir.²⁴ Bir başka deyişle, Geçici Hükümetin kurulması Normandiya Çıkarması ve sonrasına yönelik de Gaulle'ün hazırlığıdır. Üstelik Geçici Hükümet, de Gaulle'ün Fransız ordusu ve halkı üzerindeki etkisini daha da artırmış ve savaş sonrası dönemde liderlik iddiasını güçlendirmiştir. De Gaulle Geçici Hükümet Başkanı olarak seçildikten sonra, çıkarma öncesi Fransız Devleti'nin varlığını koruduğunu göstermeye yönelik ikinci önemli siyasi adımı da atmıştır. Geçici Hükümet, 9 Ağustos 1944'te yayımladığı bir kararname ile Cumhuriyet'in Fransa'da tekrar tesis edildiğini ilan etmiştir.²⁵ Bu şekilde de Gaulle, Müttefikler Fransa'yı işgal etmeden, Fransa'da yönetimi devralacak ve işgal sonrası onların siyasi muhatabı olabilecek bir yeni siyasi otorite yaratma peşindedir. Bu aynı zamanda III. Cumhuriyeti'nde sona erdiğinin bir ifadesidir.

²⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Olivier Wieviorka, "Agir dans la Tourmente? L'action Parlementaire des Socialistes Durant les Années Sombres (1940-1944)", **Parlement[s]**, **Revue d'histoire Politique**, Cilt 2, No. 6, 2006, s. 76-80.

²⁵ Éric Duhamel ve Olivier Forcade, **Histoire et vie Politique en France Depuis 1945**, Armand Colin, 2005, s. 7.

Geçici Hükümet kuruluşundan itibaren üç önemli kuvvete dayanmıştır. Bunlardan ilki şüphesiz Gaullistler ve de Gaulle’ün Hür Fransa örgütüdür. İkinci kuvvet Ulusal Kurtuluş Komitesi ile Danışma Meclisi’ne katılmış olan III. Cumhuriyet siyasal kadrolarıdır. III. Cumhuriyet’in gerek sağ ve gerekse sol partileri bir süre de Gaulle ve onun hareketine mesafeli durmuş; ancak Kuzey Afrika’nın müttefiklerin kontrolüne geçmesi ve Almanya’nın Fransa’nın güney bölgelerini de işgal etmesiyle, Danışma Meclisi’nin kuruluşuna katılmaya karar vermişlerdir.²⁶ Üçüncü kuvvet ise Fransa’nın içindeki direniş gruplarıdır. Bu gruplar siyasi farklılıklar içerse de Ulusal Direniş Konseyi çatısı altında, Fransa’nın işgalden kurtuluşu sonrası için önemli bir askeri kuvvet oluşturmuştur. Dolayısıyla Geçici Hükümet, de Gaulle’ün Hür Fransa hareketini aşan bir geniş koalisyon olarak ortaya çıkmıştır.

Fransız Komünist Partisi’nin savaş sonrası Fransası ve Geçici Hükümet’in otoritesine ilişkin alacağı tutum bu dönemde büyük önem kazanmıştır. Komünist Parti, tarihsel olarak Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile yakın bir ilişki içindedir ve Komintern’e bağlıdır. Ayrıca, Komünist Parti lideri Maurice Thorez, Fransa’nın savaş ilanı sonrası Moskova’ya geçmiştir. Komünist Parti’nin direniş grupları içinde de büyük ağırlığı söz konusudur. Geçici Hükümet’i Komünist Parti’nin tanıyıp tanımayacağı ve savaş sonrası gelişmelerde Geçici Hükümet ile birlikte hareket edip etmeyeceği bu aşamada çok önemli hale gelmiştir. Komünist Parti, Ulusal Direniş Konseyi’nde yer almış; Sovyetlerin, İngiltere ve ABD ile yakınlaşma siyasetine uygun hareket etmiştir. Buna karşılık de Gaulle’ün kontrolü dışında kalmaya da özen göstermiştir. Ulusal Direniş Konseyi içinde yer alsalar da Fransa’nın her tarafında “Ulusal Cephe” (*Front National - FN*) adı altında kendi örgütlenmelerini oluşturmuşlardır.²⁷

Müttefikler 6 Haziran 1944’te Fransa’nın kuzeyine Normandiya sahillerine çıkarma harekâtına başlamışlardır. Çıkarma başlar başlamaz, Direniş kuvvetlerinin Fransa’da kontrolü sağlaması daha da önem kazanmıştır. De Gaulle radyo konuşmasıyla Fransa için savaşın başladığını ve kazanılacak zaferin büyük önem taşıyacağını anlatmıştır.²⁸ 18 Haziran’dan farklı olarak de Gaulle’ün söz konusu çağrısı tam bir karşılık bulmuştur. Direniş grupları harekete geçmiş, Fransız halkının da desteği sağlanmıştır. Fransa’da birbiriyle irtibatı olmayan küçük bölgelerde Alman

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Jacques Chapsal, *La Vie Politique en France de 1940 à 1958*, Paris, Presses Universitaires de France (PUF), 1993, s. 85-87.

²⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Jackson, *France: The Dark Years...*, s. 505-514.

²⁸ Duhamel, *op. cit.*, s. 6.

kontrolü sona erdirilmeye başlamıştır. De Gaulle 14 Haziran'da Normandiya'ya çıkar ve Bayeux'e gelir. Bölgede de Gaulle'ün otoritesi *de facto* ortaya çıkar. Bu bölgelerde de Gaulle valiler atamaya başlar. De Gaulle söz konusu *de facto* durumu Müttefiklerin tanınması gayreti içine girer ve bu amaçla 11 Temmuz'da ABD'ye gider. Roosevelt'le yaptığı görüşmeler sonucunda, ABD Yönetimi savaş sonrası Fransası'nın yeniden inşası için Geçici Hükümeti siyasi muhatap olarak kabul etmeyi kabul eder.²⁹

De Gaulle 26 Ağustos 1944 günü Paris'tedir ve Champs-Élysées'de tarihi bir yürüyüş gerçekleştirir.³⁰ Fransız halkının de Gaulle'e gösterdiği sevgi, onun 17 Haziran 1940'dan itibaren içinde olduğu siyasi mücadelenin onaylanması anlamına gelmiştir. De Gaulle Champs-Élysées'de 26 Ağustos günü, Vichy Hükümeti'nin değil; Hür Fransa'nın III. Cumhuriyet'in devamı olduğunu kanıtlamıştır. Geçici Hükümet Fransız halkını temsil etmektedir ve de Gaulle de halkın tartışmasız lideridir. 26 Ağustos yürüyüşü, tarih sahnesinde halkın gücünü ve siyasi sonuç yaratma kapasitesini kanıtlayan çok önemli bir gelişmedir. De Gaulle bu gücü ustaca arkasına almayı başarmış ve bir bakıma Müttefiklere yönelmiştir.

De Gaulle her ne kadar III. Cumhuriyet'in meşru siyasal halefi olma konusunda Vichy Rejimini bertaraf etmeyi başarmış olsa da, III. Cumhuriyet'i devam ettirme konusunda son derece isteksizdir. De Gaulle'ün III. Cumhuriyet rejimine bakışı, gerçekte Pétain ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Mareşal'den farklı olarak Cumhuriyet'e ve demokrasiye bağlı olan de Gaulle, Partiler Rejimi'ne ve siyasilerin parlamento oyunlarıyla yürütmeyi zayıflık içinde tutmasına tamamen karşıdır. Aşırıya kaçan bir parlamentarizm (*parlamentarisme exacerbé*) de Gaulle için Fransız Parlamentarizmi'nin en temel hastalığıdır.³¹ De Gaulle, sadece güçlü bir yürütme organının, Fransa'yı güçlü kılabileceğine inanmaktadır. Bu da ancak yeni bir anayasa ve yeni bir Cumhuriyet'le mümkün olabilecektir.

ABD Yönetimi, Fransız Cumhuriyeti Geçici Hükümeti'ni 23 Ekim 1944'te resmen tanıma kararı alır.³² 23 Ekim'de bu tanıma kararı de Gaulle'ün stratejisinin, Fransız halkının desteğiyle bir zaferidir. Bu şekilde Vichy Rejimi ve "Nazi işbirlikçiliği" resmen Fransa'yı hiçbir zaman temsil

²⁹ Jackson, **France: The Dark Years...**, s. 593.

³⁰ Chapsal, **op. cit.**, s. 103.

³¹ De Gaulle'ün Fransız sağ siyasetinde güçlü bir zemini olan Antiparlamentar Cumhuriyetçiliğe yakınlığıyla ilgili analiz için bkz. David Bellamy, "Le Gaullisme fut-il une Critique du Régime d'Assemblée?" **Parlement[s], Revue d'Histoire Politique**, Cilt 3, No. HS9, 2013, s. 113-125.

³² Chapsal, **op. cit.**, s. 109.

etmemiş konuma getirilmiştir. De Gaulle ve Hür Fransa Hükümeti ilk baştan itibaren Nazilerin karşısında Fransa’yı temsil etmiştir ve Nazilerin yenilmesi sonrasında da Fransa artık savaşı kazanmış olanların yanında eşit bir şekilde yer alabilecektir. ABD’nin bu çok önemli tanıma kararı, de Gaulle’ün kararlılığının bir sonucudur ve Fransa için İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni Avrupa ve dünya düzeninde söz sahibi olma imkânı yaratmıştır.

Ulusal Birlik Hükümeti ve Danışma Meclisi

Paris’in kurtarılması ile Danışma Meclis’i ve Geçici Hükümet Cezayir’den başkente gelir. De Gaulle 9 Eylül 1944’te Geçici Hükümet’in devamı olarak “Ulusal Birlik Hükümeti” (*Gouvernement d’Unanimité Nationale*) nin kurulmasını sağlar. Ulusal Birlik Hükümeti daha kapsayıcı ve temsil gücü yüksek bir siyasal organdır. René Capitant, Jacques Soustelle gibi Gaullistler ile birlikte, George Bidault, Adrien Tixier, Paul Ramadier, Pierre Mendès France gibi III. Cumhuriyet’in sağ ve sol partilerinin önemli temsilcilerini de içermektedir. Ulusal Birlik Hükümeti, de Gaulle’ün savaş sonrası Fransası’nın inşasında eski siyasal kadroları ve siyasal partileri dışlamayacağını da bir göstergesidir. Ulusal Birlik Hükümeti içinde iki Komünist bakan da yer almıştır. De Gaulle direniş örgütlenmesinde birlikte hareket etmeye çaba gösterdiği Komünistleri, yeni Fransa’nın inşasına da dâhil etmeye çalışmıştır. Bu karar bir yönüyle o dönem çok güçlü olan Komünist Parti’nin siyasal gücünü kabul etme esasına dayanan, diğer yandan da ABD’ye karşı Sovyetler Birliği’nin desteğini sağlamaya çalışan bir tür pragmatizmdir. Bu dönemde Danışma Meclisi de, yine seçimle oluşturulmamakla birlikte, üye sayısı 102’den 248’e çıkartılarak daha geniş bir siyasal katılımı sağlamıştır.³³

Bu bağlamda de Gaulle 10 Aralık 1944’te, Dışişleri Bakanı Georges Bidault ile Moskova’ya gider. Sovyetler Birliği ile kurduğu yakın ilişki pek çok açıdan önemlidir.³⁴ Öncelikle, ABD ve İngiltere’nin dengelenmesine yönelik bir girişim olarak okunabilir. De Gaulle siyasal hayatı boyunca Anglosakson bloğu olarak gördüğü bu siyasal gücü, Fransa’nın bağımsızlığı için bir tehdit olarak algılamıştır. Anglosaksonlarla işbirliği yapılırsa da onların Fransa’yı kontrol etmesine izin verilmemelidir. Avrupa’da Sovyetler Birliği’nin gücü bu açıdan önemlidir.³⁵ De Gaulle’ün Moskova seyahatinin

³³ Chapsal, *op. cit.*, s. 105-106; Agulhon, *op. cit.*, s. 100.

³⁴ Bu konuda bkz. Knapp, Andrew, “Introduction: France’s ‘Long’ Liberation, 1944–47”, Andrew Knapp (ed.), *The Uncertain Foundation*, London, Palgrave Macmillan, 2007, s. 1-22.

³⁵ Gaullistler siyasal olarak bu tutumu de Gaulle sonrasında da sürekli takip etmişler ve Sovyetler/Rusya ile olan ilişkilerine ayrı bir önem atfetmişlerdir. Bu yönüyle Fransa Batı Avrupa devletleri içinde ayrı bir özellik taşıya gelmiştir.

ikinci yönü, Fransa'nın oluşmakta olan yeni dünya düzeni içinde, savaşı kazanan ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği ile eşit konumda olabilmek için Stalin'in desteğini sağlamaktır. De Gaulle bu konuda da Anglosakson bloğuna güvenmemektedir.

Son olarak, belki de en önemlisi, savaş sonrası Fransa'da Cumhuriyet'in yeniden tesis edilme girişimlerine Fransız Komünist Partisi'nin desteğini ve katılımını sağlamaktır. Fransız Komünist Partisi savaş sonrası Fransa'sının en önemli siyasi ve askeri gücüdür. Gerek Fransız halkı içinde geniş bir taraftar kitlesinin bulunması, gerekse komünist direniş guruplarının askeri gücü bu açıdan Komünist Parti'nin tutumunu çok önemli hale getirmektedir. Komünist Parti'nin lideri Maurice Thorez 1939'dan beri Moskova'dadır ve bu süre içinde Fransa'da ölüme mahkûm edilmiştir. Onun Fransa'ya dönmesinin sağlanması da bu anlamda gezinin önemli hedeflerinden olmuştur. De Gaulle, Thorez için af çıkarır ve Thorez 27 Nisan 1946'da Fransa'ya döner ve Komünist Parti, diğer III. Cumhuriyet partileriyle birlikte savaş sonrası Fransası'nın siyasal inşasında yerini alır. Thorez döner dönmez yaptığı ilk açıklamada de Gaulle'ü desteklediğini ilan etmiştir. De Gaulle'ün Moskova seyahatinin pratik sonucu ise Fransa ile Sovyetler Birliği arasında Aralık 1944'te "İttifak ve Karşılıklı Yardım Anlaşması"nın imzalanması olmuştur. Bu ziyaretin hemen sonrasında Ocak 1945'te Komünist Parti, milis kuvvetlerini (*Gardes Patriotiques*) dağıtma ve kurulmakta olan yerel idari komitelere katılma kararı alır.³⁶

Ulusal Birlik Hükümeti'nin ilk önemli siyasi adımı yeni bir parlamento oluşturulması için seçim takviminin belirlenmesi ve gerekli yasal teknik hazırlıklara başlanması olacaktır. 21 Ekim 1945 tarihinde yapılması öngörülen seçime kadar "Danışma Meclisi" faaliyetlerine devam edecektir. Danışma Meclisi'nde yeni döneme ilişkin ciddi ve demokratik tartışmalar da hemen başlamıştır. Özellikle Radikal Parti mensubu siyasetçiler, de Gaulle'ün despotik eğilimlerinden endişe duymaktadır. Seçimlerin Fransa'nın geleceğini belirleyecek bir önemi söz konusudur. Seçimlerle oluşacak meclis aynı zamanda bir kurucu meclis olacaktır.³⁷

Bu aşamada, de Gaulle'ün, III. Cumhuriyet'in devam ettirilmemesi ve IV. Cumhuriyet'e geçilmesi görüşü genel kabul görmüştür. Fakat genel kabul gören husus, yeni bir dönemin başladığının ilan edilmesidir. Yoksa de

³⁶ John E. Sawyer, "The Reestablishment of the Republic in France: The De Gaulle Era, 1944-1945", *Political Science Quarterly*, Cilt 62, No. 3, 1947, s. 362.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Emmanuel Cartier, "The Liberation and the Institutional Question in France", Andrew Knapp (ed.), *The Uncertain Foundation*, New York/NY, Palgrave Macmillan, 2007, s. 23-37.

Gaulle’ün istediği yönde III. Cumhuriyet değerlerinden kökten bir kopuş konusunda genel uzlaşa bulunmamaktadır. III. Cumhuriyet İkinci Dünya Savaşı yenilgisinin altında kalmıştır. Bu durum tespitinde oydaşma vardır.

Referandumlar ve III. Cumhuriyet Parlamentarizmine Geri Dönüş

21 Ekim 1945 Parlamento Seçimi ve Referandumu

21 Ekim referandumu iki mesele üzerinde karar vermek için yapılmıştır. İlk olarak bir parlamento seçimi söz konusudur. Seçilecek olan parlamentonun kurucu meclis görevi üstlenmesi öngörülmektedir. Dolayısıyla yeni bir Cumhuriyet Anayasası yapmak üzere bu parlamentonun kurucu meclis olarak yetkilendirilmesi meselesi oylanacaktır. İkinci olarak, yeni anayasa yapılıncaya kadar seçmenlere sunulan geçici anayasanın oylaması da yapılacaktır. Bir başka deyişle referandum bir tür anayasa metninin de oylanmasını öngörmüştür. Sandığa giden Fransız seçmenler, seçim haricinde, referanduma konu olan şu iki soruya cevap verecektir; “*bugün seçtiğiniz Meclis’in Kurucu Meclis niteliği taşımasını ister misiniz?*” ve bu soruya olumlu cevap verilmesi durumunda ikinci soru olarak, “*yeni bir anayasa onaylanana kadar, kamusal otoritenin ekte anılan yasa tasarısına göre düzenlenmesini onaylıyor musunuz?*”³⁸

Referanduma katılanlara seçim aşamasında verilen geçici anayasa metni, referandumda kabul edilmesi durumunda, kurucu meclis yeni bir anayasa yapılıncaya kadar anayasal bir güç kazanacaktır. Dolayısıyla referandum, meclisin yeni bir anayasa yapma yetkisi ve geçiş döneminin düzenlenmesi hakkındadır.

Dolayısıyla, referandum III. Cumhuriyet’in hukuken sona erdirilmesi ve IV. Cumhuriyet’in kurulması yetkisine de ilişkindir. İkinci sorunun referandumda Fransız halkı tarafından olumsuz bir şekilde cevaplanması durumunda bile, ilk sorunun olumlu yanıtlanması III. Cumhuriyet’in sona ermesi anlamına gelecektir. Ancak bu durumda büyük bir siyasi belirsizliğin ortaya çıkma riski de söz konusu olmuştur. İkinci sorunun da olumlu yanıtlanması durumunda, kurucu meclisin 7 aylık bir geçiş dönemi içinde yeni bir anayasa hazırlaması ve tekrar referanduma sunması öngörülmüştür.

De Gaulle IV. Cumhuriyet’in kurulması niteliği taşıyan son derece kritik bu siyasi geçiş sürecinde kendi siyasi hareketini bir partiye dönüştürmemiştir. De Gaulle Hür Fransa ve direniş hareketinin çok partili siyasi yapısından geçiş döneminde de yararlanma düşüncesindedir. III. Cumhuriyet döneminde var olan diğer partilerin dışında bu döneme özgü tek

³⁸ Duhamel, *op. cit.*, s. 17.

siyasi hareket olan Gaullist hareket, farklı siyasi görüşten gelen vatansaverlerin yeni Fransa'yı yaratma dinamizmini korumak için bu seçimlerde partileşmemiştir. De Gaulle, Ulusal Birlik Hükümeti'nin başkanı olarak partiler üstü kalmayı ve siyasetin bu anlamda dışında durmayı tercih etmiştir. De Gaulle, IV. Cumhuriyet'in ana siyasi karakterini oluşturacak bir güçlü hükümet ve yürütme gücü planlamaktadır. Yürütmenin, parlamentonun baskısı altından kurtarılması ve belirleyeceği politikaları güçlü bir şekilde uygulaması ve takip edebilmesi, de Gaulle'un IV. Cumhuriyet için öngördüğü önceliklidir.³⁹ Fransa'nın geleneksel siyasi kuvvetleri için kabul edilmesi zor ve tarihsel tecrübeler ışığında riskli görülen, parlamentoya karşı güçlendirilmiş bir yürütmeye dayanan bu yeni rejimin kabulünü kolaylaştırmak için de de Gaulle partiler üstü ve partiler siyaseti dışında kalmayı tercih etmiştir.

III. Cumhuriyet partileri ve siyasetçileri İkinci Dünya Savaşı'ndan çok da yıpranmamış bir şekilde çıkmayı ve yeni siyasal rejimin oluşturulma sürecine güçlü bir siyasi meşruiyet zemininde geri dönmeyi başarmışlardır. Bir bakıma savaşın tüm günahları Mareşal Pétain, Vichy Rejimi ve işbirlikçileri üzerine yıkılabiliştir. IV. Cumhuriyet'in kuruluş mücadelesinde de Gaulle'un ve onun siyasi ideallerinin karşısında güçlü bir siyasi blok olarak III. Cumhuriyet'in yerleşik sağ ve sol kadroları yerlerini almıştır. III. Cumhuriyet partileri ve siyasetçileri, de Gaulle'e karşı ve onun ısrar ettiği güçlendirilmiş ve dolayısıyla parlamento baskısından uzak bir yürütmeyi esas alan rejimin aleyhine bir siyasi pozisyonu benimsemişlerdir. Ancak bu siyasi mücadele büyük oranda referandum sonrasına, anayasa yapım aşamasına ertelenmiştir.

Referandumda, en sert ve olumsuz pozisyonu Fransa'nın en köklü siyasi partisi olan Radikal Parti ortaya koymuştur. Radikal Parti, her iki soruya da hayır denmesini savunmuştur. Buna karşılık, savaş sırasında etkili bir direniş örgütlemeyi başarmış ve savaş sonrasında da en güçlü siyasi hareketi olabilmiş Komünist Parti ise ilk soruya evet ikinci soruya hayır denmesini savunmuştur. Komünistler, ikinci sorunun kurucu meclisin yetkilerini kısıtladığı görüşündedir. Diğer partiler, gerek sağ ve gerekse sol olsun, genel olarak her iki soruya da evet cevabından yana olmuşlardır. 21 Ekim referandumunda birinci soruya Fransızlar %96,4'le ezici bir şekilde evet demiştir. Buna karşılık ikinci soruya verilen evet cevabı %66,5'te kalmıştır.⁴⁰

³⁹ Berstein, *op. cit.*, s. 94-96.

⁴⁰ Charles A. Micaud, "The Launching of the Fourth French Republic" *The Journal of Politics*, Cilt 8, No. 3, 1946, s. 295.

21 Ekim Parlamento seçimine, Fransız Komünist Partisi, Sosyalist Parti (*Section Française de l'Internationale Ouvrière – SFIO*), Hristiyan Demokratlar (*Mouvement Républicain Populaire – MRP*), Radikal Parti (*Parti Républicain, Radical et Radical-Socialiste*), Direnişin Demokratik ve Sosyalist Birliği (*Union Démocratique et Socialiste de la Résistance – UDSR*), Merkez Sağ (*Modérés*) gibi III. Cumhuriyet'in başlıca siyasi grupları katılmıştır. Seçim sonuçları şu şekildedir:⁴¹

Komünist Parti (PCF)	%26,8	160 milletvekili
Hristiyan Demokratlar (MRP)	%24,1	152 milletvekili
Sosyalistler UIFS (SFIO)	%23,1	146 milletvekili
Merkez Sağ – İlmililer	%14,4	62 milletvekili
Radikaller ve DDSB (UDSR)	%10,6	59 milletvekili

Seçim sonucunda, Sosyalistler, Komünist Parti ve Hristiyan Demokratlar yüzde yirmiyi aşan partiler olmuş ve bu üç partinin oy toplamı %75'e ulaşmıştır. Yeni Fransa'nın gerçek siyasi gücünü bu üç eski siyasi hareket oluşturacaktır. Bu üç parti içinde de en çarpıcı olan Fransız Komünist Partisi'nin seçimlerden birinci parti olarak çıkmasıdır. III. Cumhuriyet'in son döneminde yasaklanan bu parti savaş sonrasında çok büyük bir siyasi potansiyele ulaştığını 21 Ekim seçimleriyle göstermiştir. Komünist oylardaki bu çarpıcı artış, savaşa girilirken haksız şekilde kapatılması ve savaş sırasında da Vichy Rejimi ile etkili şekilde mücadele etmesiyle açıklanabilir. Komünist Parti bu seçim başarısını Fransız siyasi yaşamında uzun süre devam ettirecektir. Öte yandan söz konusu seçim başarısı sadece bu ilk dönemde Komünist Parti'ye iktidar ortağı olma imkânı sunabilecektir. Tripartizm olarak adlandırılan bu kısa geçiş döneminde Komünist Parti üç partili bir koalisyonun parçası olabilmıştır. Bu dönem sona erdikten sonra ise, Fransız siyasal sistemi, seçimlerde büyük sayıda oy almayı başaran Komünist Parti'yi iktidar dışında tutan zayıf, değişken, kısa süreli koalisyonlarla yönetilecektir.

IV. Cumhuriyet Anayasası'nı yapmak üzere oluşturulan Kurucu Meclis'in çoğunluğunu oluşturan bu üç partinin birbirinden çok farklı olduğu daha ilk başından bellidir. Ancak bu üç büyük partinin belki de tek ortak yönü III. Cumhuriyet'e ve onun parlamentarizmine dönüş eğilimidir. 21 Ekim sonucu ortaya çıkan siyasi irade, Fransa İkinci Dünya Savaşı'na sürüklenirken kaybedilmiş olan siyasi konum ve sistemi aynı yerden tekrar başlatma eğilimi göstermektedir. General de Gaulle bu üç partinin yapmaya

⁴¹ Duhamel, *op. cit.*, s. 18.

hazırladığı anayasanın III. Cumhuriyet anayasasına benzeyeceğini ve partiler rejimi anlayışını hâkim kılan bir parlamentarizmi esas alacağını hemen anlamış ve buna sert tepki göstermiştir.

Tripartizm ve De Gaulle'ün İstifası

Seçimler sonrasında de Gaulle Ulusal Birlik Hükümeti'ni sonlandırır ve yeni bir Geçici Hükümet kurmak üzere çalışmalara başlar. Yeni hükümetin kuruluş çalışmalarında ilk kriz de Gaulle ve Komünistler arasında patlak verir. Komünist Parti yeni hükümete katılmak için üç kritik bakanlığı, Dışişleri, İçişleri ve Savaş Bakanlığı'nı talep eder. Sosyalistlerin girişimiyle Savaş Bakanlığı, Savunma Bakanlığı'na dönüştürülür ve bu yeni bakanlığın silahlanmayla ilgili bir alt birimi Komünist Parti'ye verilir. Komünist Parti ayrıca beş bakanlık daha alır. Sosyalistler ve Hristiyan Demokratlar da beşer bakanlık alırlar. Bütçe ve millileştirme meseleleri üzerinden de yeni krizler ortaya çıkar. Hükümet içinde Sosyalistler ve Komünistler bu meseleler üzerinde yakınlaşırken sağ partilerle uzlaşma güçleşmeye başlar. Bu üç partiyi kendi istediği hedefe yöneltmenin imkânsızlığını net bir şekilde gören ve Komünist Parti'nin kazandığı siyasi ağırlıktan rahatsızlık duyan de Gaulle 20 Ocak 1946'da Geçici Hükümet Başkanlığı'ndan istifa eder.⁴² Duhamel, istifa kararını alan de Gaulle'ün, ortaya çıkan siyasi krizin aşılamayacağı ve kendisine tekrar siyasi inisiyatif alması için çağrıda bulunulacağı beklentisi içinde olduğunu ileri sürmektedir.⁴³

De Gaulle'ün beklentisinin aksine, de Gaulle'ün istifasını bir fırsat olarak değerlendiren bu üç parti kendi aralarında yeni bir uzlaşma seçeneğini tercih etmiştir. 23 Ocak 1946'da Triparti koalisyon şartı imzalanırken, de Gaulle bu üç parti tarafından sistem dışına itilmiştir. Yeni Meclis, Geçici Hükümet Başkanı olarak sosyalist Felix Gouin'i seçmiştir.⁴⁴

Bu şekilde Tripartizm olarak adlandırılan yeni bir koalisyon ortaya çıkacaktır. Tripartizm birbirine pek de benzemeyen üç partili bir koalisyondur. Koalisyonun sağ kanadında Hristiyan Demokratlar yer almıştır. Sosyal bir programı benimsemekle birlikte Katolik/muhafazakâr sağı temsil eden bu parti IV. Cumhuriyet'te önemli rol oynayacaktır. Koalisyonun merkezinde sosyalistler bulunmaktadır. Partinin adı oldukça sol bir izlenim vermekle birlikte söz konusu parti III. Cumhuriyet'in siyasal gelişmeleri sırasında sosyal demokrat bir parti niteliği kazanmıştır. Sosyalist Parti, Komünistlerin Bolşevik İhtilali sonrası gelişmeler içinde bu partiden

⁴² Micaud, *op. cit.*, s. 298.

⁴³ Duhamel, *op. cit.*, s. 19.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 19.

kopmasıyla birlikte iyice merkeze kaymıştır. Sosyalist Parti, laik hassasiyetleri güçlü, sosyal reformları savunan bir liberal sistem partisidir. Komünist Parti ise bu koalisyonun en solunda bulunmaktadır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'yle organik bağı bulunan ve Komünist Enternasyonalin içinde yer alan Komünist Parti, liberal düzene karşı bir partidir. Sosyalistlerle laiklik hassasiyeti üzerinden bir yakınlığı söz konusudur ki bu hassasiyet söz konusu iki partiyi koalisyonun diğer ortağı Hristiyan Demokratlarla temelden farklılaştırmaktadır. Hristiyan Demokrat parti içinde Gaullistler de yer almıştır. Ayrı parti kurma konusunda isteksiz davranan General de Gaulle bu süreçte Hristiyan Demokratlarla birlikte hareket etmeye çalışmıştır. Buna karşılık Hristiyan Demokratlar giderek daha net bir şekilde III. Cumhuriyet tipi bir parlamentarizmden yana tutum almışlar ve de Gaulle ile aralarına bir mesafe koymuşlardır. Tripartizmin en önemli uzlaşısı, de Gaulle'ü sistem dışına itmek olmuştur.⁴⁵

IV. Cumhuriyet Anayasası ve Parlamentarizm

Tripartist koalisyon çerçevesinde, Komünistlerin ve Sosyalistlerin ağırlık kazandığı, de Gaulle'ün ise tasfiye olduğu bir süreç içinde ilk anayasa girişimi başlamıştır. Bu ilk anayasa hazırlanması sürecinde Komünist Parti, Sosyalist Parti ile daha yakın bir çalışma sergilemiş ve bu durum Hristiyan Demokratlar başta olmak üzere diğer tüm partileri tedirgin etmiştir. Nisan 1946'da Meclis'e sunulan anayasa projesi bu nedenle geniş bir taban tarafından kabul görmemiş, daha çok sol bir ittifakın eseri olarak algılanmıştır. Buna karşılık 19 Nisan 1946'da Kurucu Meclis 309'a karşı 246 oyla ilk anayasa projesini onaylar ve bu proje 5 Mayıs 1946'da referanduma sunulur. Referandumda seçmenlere sadece yeni anayasayı onaylayıp onaylamadıkları sorulur. Sosyalist Parti ve Komünist Parti dışındaki partiler bu projeyi reddetme yönünde tutum alırlar. Söz konusu anayasa projesini, Meclis'te temsil edilmemesine rağmen toplumda giderek ağırlık kazanan Gaullistler de olumsuz karşılamıştır. Bu büyük koalisyonun hayır oyu verilmesi talebi Fransız halkında karşılık bulur ve %79,6 katılım sağlanan referandumda anayasa projesi %52,9 oy oranıyla reddedilir.⁴⁶

Anayasa projesinin reddedilmesi Kurucu Meclis'in de onaylanmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu beklenmedik, ancak derin krizi aşabilmek için Meclis'in de yenilenmesine karar verilir. Savaş sonrasında yeni bir Cumhuriyet kurulma sürecinde ve kısa süre içinde ikinci seçimlerin

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sandro Guerrieri, “Le Modèle Républicain Français et la Constitution de 1946”, *Parliaments, Estates & Representation*, Cilt 25, No. 1, 2005, s. 219-220.

⁴⁶ Guerrieri, *op. cit.*, s. 222-223.

yapılması zorunluluğu ortaya çıkar. 2 Haziran 1946 tarihinde gerçekleşen bu ikinci seçimlere hemen hemen aynı partiler katılır. Gaullistler henüz partileşmemiştir, ancak MRP ile yollarını da ayırmıştır. Dolayısıyla Gaullist hareketin siyasi yokluğunda gerçekleşen bir seçim söz konusudur. Radikaller ve UDSR kurdukları yeni partileri Cumhuriyetçi Solun Birliği CSB (*Rassemblement des Gauches Républicaines*) ile seçimlere katılırlar. Seçim sonuçları şu şekildedir:⁴⁷

Hristiyan Demokratlar (MRP)	%28,1	169 milletvekili
Komünist Parti (PCF)	%26,2	153 milletvekili
Sosyalistler (SFIO)	%21,1	127 milletvekili
Merkez Sağ (Modérés)	%13,1	70 milletvekili
Cumhuriyetçi Solun Birliği (RGR)	%11,5	49 milletvekili

Hristiyan Demokratlar, Gaullistlerin henüz partileşmemiş olmasını ve anayasa projesi referandumu sırasında Sosyalistlere ve Komünistlere, genel olarak sola karşı muhalefetin merkezi olma avantajını iyi kullanmış ve siyasi ağırlığını artırmayı başarmıştır. Alman işgaline karşı direniş yıllarında etkili bir liderlik gösteren George Bidault, Hristiyan Demokratların lideri olarak da bu önemli dönemde kendisine ve partisine büyük bir siyasi hareket alanı sağlamıştır. Seçim sonucunda Geçici Hükümet Başkanlığını Bidault, Sosyalist Gouin'den devralır ve ikinci anayasa proje girişiminde Hristiyan Demokratları daha etkili bir konuma taşır. Bidault'nun artan siyasi liderliği ve Hristiyan Demokratların parlamenter demokrasi yanında takındıkları siyasi tutum, de Gaulle'ü ve Gaullist Hareketi bu dönem itibariyle büyük oranda etkisizleştirmiştir.

Bu bağlamda de Gaulle, Hristiyan Demokratlarla siyasi irtibatını koparmıştır ve Meclis dışında muhalefet konumundadır. 16 Haziran 1946'da Bayeux şehrinde yeni anayasa üzerindeki görüşlerini anlattığı çok önemli bir konuşma yapar.⁴⁸ “Bayeux Nutku” olarak adlandırılan bu konuşmasında de

⁴⁷ Duhamel, *op. cit.*, s. 20.

⁴⁸ De Gaulle'ün Bayeux'de ifade ettiği düşünceleri daha sonra V. Cumhuriyet Anayasası'nın da temelini oluşturacaktır. De Gaulle savaş sonrası Fransa'nın siyasal düzenine ilişkin temel görüşlerini hiç değiştirmemiştir. Bu düşüncelerini sadece o dönem yaşama geçirme imkânı bulamamıştır. Bu konuda eline uygun fırsat geçtiği ilk anda yeni bir anayasa ve Cumhuriyet için gerekeni yapmaktan çekinmeyecektir. De Gaulle'ün Bayeux Nutku sonrası IV. Cumhuriyet'e karşı çok kesin bir olumsuz tavır içine girmesi, IV. Cumhuriyet Rejimi için büyük bir zayıflığa neden olacaktır. Söz konusu dönemin iki önemli siyasi hareketi Komünistler ve Gaullistler, siyasal doğaları itibariyle birbirleriyle zıt konumda olmalarına rağmen IV. Cumhuriyet karşıtlığı konusunda birleşeceklerdir. IV. Cumhuriyet'in siyasi kadrolarıysa bu iki hareketi çevreleyerek etkisiz hale getirirken kırılğan siyasal istikrarı

Gaulle, Fransa'nın karşı karşıya kaldığı büyük tehditler, sorunlar karşısında güçlü bir yürütmeye olan ihtiyacı vurgular. De Gaulle siyasilerin kısa dönemli çıkar algılamaları sonucunda parlamentonun yürütmeyi felç etme alışkanlığını vurgular. Yürütmeyi partilerin kısa dönemli hesaplarından ve özellikle yasamadan koparma gereğinin altını çizer. Bakanların, devlet adamı olarak hareket edebilmesini ve parti siyasetinden uzaklaşmalarının önemini ifade eder. Bir bakıma başkanlık rejimine yönelik bir çağrıdır bu konuşma. Bu tutum, 2 Haziran seçimleriyle oluşan yeni kurucu meclisin ikinci anayasa inisiyatifine karşı bir pozisyonu ortaya koyar. De Gaulle'ün Bayeux çıkışı, diğer partiler üzerinde tam tersine birleştirici ve hızlı hareket etme gereğini öne çıkaran bir etki yaratmıştır.⁴⁹ Yeni anayasa projesi 13 Ekim 1946'da referanduma sunulur. Bu sefer proje %53,5 olumlu oyla referandumda onaylanır. Geçersiz oyların oldukça fazla olduğu bu referandumda, gerçekte evet oyları, toplam seçmenin %36'sına ancak ulaşabilmiştir. %31,3'ün hayır oyu kullandığı bu referandumda %32,6 geçersiz ya da boş oy söz konusudur ve bu şekilde Fransız siyasal tarihinin IV. Cumhuriyeti güçlü bir muhalefete ve de Gaulle'e rağmen kurulur.⁵⁰

Sonuç

De Gaulle II. Dünya Savaşı sırasında gelişen siyasi programında, Fransız siyasetinin klasik sağ ve sol ayrımını reddetmiştir. Gaullist siyasi hareket aynı zamanda, hem Pétainci Neobonapartist aşırı otoriterliğe, hem de III. Cumhuriyet döneminin zayıf hükümetler üreten dağınık parlamentarizmine karşı olmuştur. De Gaulle bu iki uç anlayışın ortasında konumlanmaya çalışmıştır. De Gaulle ve çevresindeki farklı siyasi görüşten gelen sivil ve asker bürokratlar, aydınlar ve siyasetçiler; güç odaklarına mesafeli durmaya çalışmışlardır. Fransa'daki silahlı direnişin kontrolünü ele geçirme sürecinde gelişen bu siyasi program, onları birleştiren unsur olmuştur. Bu yönüyle Gaullist hareket ortaya çıkışından itibaren, III. Cumhuriyet'in partilerinin üzerinde konumlanmaya dikkat etmiştir. Savaş boyunca ve ardından IV. Cumhuriyet kurulurken, De Gaulle'ün temel siyasal pozisyonu, söz konusu partiler üstü liderlik olmuştur.

Diğer yandan, Alman işgali ile fiilen sona ermiş gibi görünen III. Cumhuriyet; siyasal partileriyle, siyasal kadrolarıyla ve temel tartışmalarıyla devam etmiştir. III. Cumhuriyet'in siyasal ruhu, de Gaulle'e ve hatta Pétain'e rağmen, Fransız siyasal hayatının temeli olmuştur. Savaş sırasında

koruma konusunda çok zorlanacaklardır. Bu siyasi kadrolar için dönemin siyasi/ekonomik sorunlarını çözmek çok zor bir hal alacaktır. Berstein, **op. cit.**, s. 101-104.

⁴⁹ Knapp, **op. cit.**, s. 4.

⁵⁰ **Ibid.**, s. 4.

bu durumu tespit etmek daha zor olsa da, işgal sona erdikten sonra III. Cumhuriyet'in ruhu ve partileri eski güçlerinden neredeyse hiç bir şey kaybetmemiş biçimde ortaya çıkmışlardır. De Gaulle dahi, bu gücün karşısında duramamıştır. Sonuçta III. Cumhuriyet'in ruhu, IV. Cumhuriyet'te yeniden varlık bulmakta zorlanmamıştır.

Yukarıda belirtilen, de Gaulle'ün siyasi pozisyonu ile III. Cumhuriyet'in partilerinin tabanlarına dayanan gücü arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymak; makalenin Giriş bölümünde altı çizilen temel varsayımı doğrulamıştır. De Gaulle'ün IV. Cumhuriyet projesinde başarısız olduğu çok açıktır. Buna rağmen de Gaulle'ün başarısızlığının asıl nedeni; “savaş kahramanı partiler üstü lider” olmanın, Fransız halkının siyasi parti aidiyetini kırmada yeterli olacağını düşünmesi olmuştur. De Gaulle'ün partiler üstü liderlik pozisyonunu destekleyen tek unsur Direniş hareketinin kadrolarının bir kısmının sadakatidir ama bu da halkın parti aidiyetini aşmaya yetmemiştir. De Gaulle, partiler sistemi içinde kendi partisi ile siyasi mücadele vermeyi düşünmemiştir. Bu kararı, partiler sistemini bir bütün olarak karşısına almakla sonuçlanmıştır. Partilerle partisiz mücadele etmek, başarısızlığının temel nedeni olmuştur.

De Gaulle'ün IV. Cumhuriyet projesinde başarısızlığa uğrayacağını öngörmek, 21 Ekim 1945 tarihli parlamento seçimine ve aynı anda yapılan referanduma kadar kolay değildir. Bu tarihten sonra, Gaullist hareketin siyasi stratejisinin hızla mağlubiyete yöneldiği görülecektir. 21 Ekim'de seçilecek olan parlamento, “kurucu meclis” niteliği taşıyacak ve Gaullistler ile Parlamentaristler arasındaki siyasi çatışmaya son şeklini verecektir. Çatışmanın son evresi çok kısa sürmüştür. 21 Ekim seçimden sadece üç ay sonra, 20 Ocak 1946'de de Gaulle hükümet başkanlığından istifa edecektir.

İronik biçimde de Gaulle her zaman referandum yanlısı olmuştur. De Gaulle'ün siyasal yaşamında hep referandumlar kritik rol oynayacaktır. Gaullist siyasal hareket de temel siyasi açmazları referandum yoluyla çözme siyasetini benimseyecektir. Köklü siyasal partilerin ve siyasal kadroların değişimi önleyen muhafazakâr gücünü; yeni bir siyasal hareket olan Gaullist Hareket, doğrudan halka başvurarak dengelemeyi bir strateji olarak benimseyecektir. Referandum geleneği Fransız siyasal hayatında, Parlamento kuvvetleriyle Parlamento'nun gücünü dengelemeye çalışan ve siyasal merkezi, Parlamento'ya karşı güçlendirmeye çalışan siyasal hareketler arasında önemli bir tartışma konusu olagelmıştır. Parlamenter çoğulculuk yanlısı siyasi gelenek, referandum stratejisini siyasal otoriterliğin bir göstergesi olarak kabul edegelmiştir. Bir başka ifadeyle referandumlar, Fransız siyasetinde özellikle cumhuriyetçi sol partiler tarafından Bonapartist bir girişim olarak değerlendirilmekte ve siyasal partilerin varlığına dolayısıyla demokrasiye karşı bir girişim olarak görülmektedir. Bu önemli geçiş döneminde de referandum aracılığıyla yeni sistemin kurulma girişimi

daha başından yeni siyasal dönemin demokratik karakteri konusunda korku yaratmıştır.

Referandumlar ve seçimler sonucunda de Gaulle, III. Cumhuriyet parlamentarizmine ve onun somut görünümü olan Tripartizm'e yenilmiş görünmektedir. Referandumları, halkın üzerindeki parti hegemonyalarını aşmak için uygun bir araç olarak gören de Gaulle ve Gaullistler; popülerliklerine ve Direniş kadrolarıyla olan özel ilişkilerine rağmen, partilerin gücünü iyi hesaplayamadıklarını görmüşlerdir. Kendileri de partileşmeden, III. Cumhuriyet partilerinin etkisini kıramayacaklarını; diğer bir deyişle, bu makalenin temel varsayımında dile getirilen yönetsel hatalarını çok geç anlamışlardır. Bunun sonucunda, IV. Cumhuriyet döneminin büyük kısmında de Gaulle ve Gaullist Hareket pasif kalmıştır.

Her ne kadar, de Gaulle istediği biçimde bir IV. Cumhuriyet kuramamış olsa da, Pétain'le mücadeleye girmesine neden olan “güçlü ve bağımsız Fransa” idealine ulaşma konusunda mutlak biçimde başarılı olmuştur. 1940 yılında Londra'ya geçtiğinden itibaren, kendi belirlediği dış politika ilkesine tavizsiz biçimde sadık kalmıştır. Bu sayede Londra'daki Polonyalıların konumuna indirgenmeye direnebilmiştir. Muhtemelen de Gaulle olmasaydı, 1944 Yaz aylarında Fransa, Müttefikler'in kurtardığı ve işgal yönetimi kurduğu bir ülke konumunda olacaktı. Oysa de Gaulle liderliğindeki Fransa, Müttefikler'in eşit bir üyesi olarak kendisini kabul ettirmekle kalmamış, BM sistemine de bu eşit müttefik statüsünü taşımayı başararak veto yetkisine sahip daimi üye olarak Güvenlik Konseyi'ne girmiştir.

Kaynakça

- Agulhon, Maurice et al., **La France de 1940 à Nos Jours**, Paris, Nathan Universite, 1988.
- Bellamy, David, “Le Gaullisme fut-il une Critique du Régime d'Assemblée?”, **Parlement[s], Revue d'Histoire Politique**, Cilt 3, No. HS9, 2013.
- Bennett, George Henry, **The RAF's French Foreign Legion: De Gaulle, the British and the Re-emergence of French Airpower 1940-45**, London, A&C Black, 2011.
- Berstein, Serge, **Histoire du Gaullisme**, Paris, Perrain, 2001.
- Cartier, Emmanuel, “The Liberation and the Institutional Question in France”, Andrew Knapp (ed.), **The Uncertain Foundation**, New York/NY, Palgrave Macmillan, 2007, 23-37.
- Chapsal, Jacques, **La Vie Politique en France de 1940 à 1958**, Paris, Presses Universitaires de France (PUF), 1993.

- Charmley, John, "Harold Macmillan and the Making of the French Committee of Liberation", **The International History Review**, Cilt 4, No. 4, 1982, s. 553-567.
- Duhamel, Éric ve Forcade, Olivier, **Histoire et vie Politique en France Depuis 1945**, Armand Colin, 2005.
- Guerrieri, Sandro, "Le Modèle Républicain Français et la Constitution de 1946" **Parliaments, Estates & Representation**, Cilt 25, No. 1, 2005.
- Horne, Alistair, **To Lose a Battle: France 1940**, London, Pan Macmillan, 2012.
- Jackson, Julian, **De Gaulle**, London, Haus Publishing, 2003.
- _____, **France: The Dark Years, 1940-1944**, Oxford, 2003.
- Knapp, Andrew, "Introduction: France's 'Long' Liberation, 1944-47", Andrew Knapp (ed.), **The Uncertain Foundation**, London, Palgrave Macmillan, 2007, s. 1-22.
- Maguire, G. E., **Anglo-American Policy towards the Free French**, London, Palgrave Macmillan UK, 1995.
- Mathias Bernard, "L'antiparlementarisme de Droite dans la France des Années 1930", **Parlement[s], Revue d'Histoire Politique**, Cilt 3, No. HS9, 2013, s. 99-111.
- Micaud, Charles A., "The Launching of the Fourth French Republic" **The Journal of Politics**, Cilt 8, No. 3, 1946, s. 292-307.
- Muracciole, Jean-François, **Histoire de la France Libre**, Paris, Presses Universitaires de France (PUF), 1996.
- Paxton, Robert, **La France de Vichy, 1940-44**, çev. Claude Bertrand, Paris, Edition du Seuil, 1973.
- Sawyer, John E., "The Reestablishment of the Republic in France: The De Gaulle Era, 1944-1945", **Political Science Quarterly**, Cilt 62, No. 3, 1947, s. 354-367.
- Shlaim, Avi, "Prelude to Downfall: the British Offer of Union to France, June 1940" **Journal of Contemporary History**, Cilt 9, No. 3, 1974, s. 27-63.
- Stoddard, Brooke C., **World in the Balance: The Perilous Months of June-October 1940**, Washington D.C., Potomac Books, 2011.
- Thomas, Martin, "The Discarded Leader: General Henri Giraud and the Foundation of the French Committee of National Liberation", **French History**, Cilt 10, No. 1, 1996, s. 86-111.
- Wieviorka, Olivier, "Agir dans la Tourmente? L'action Parlementaire des Socialistes Durant les Années Sombres (1940-1944)", **Parlement[s], Revue d'Histoire Politique**, Cilt 2, No. 6, 2006, s. 73-80.